

KONFERENSIYALAR UZ

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**III RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

IYUN, 2025

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.uz>

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**III RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, iyun

TOSHKENT-2025

ISBN 978-9910-09-176-6

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.

III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 245 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 3-iyun

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda “Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar” mavzusidagi III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

ISBN 978-9910-09-176-6

Barcha huqular himoyalangan.

© Sciencesproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TARIX FANLARI

Atamuratova Dilafroz

"ISHTIROKIYUN", "QIZIL BAYROQ", "TURKISTON" GAZETALARIDA XIVA XONLIGI, XXSR
HAMDA XSSRGA OID XABARLAR VA ULARNING AHAMIYATI 7-9

Sultanov Samandar

XORAZM VOHASI VA QUYI ZARAFSHON VODIYSI BRONZA DAVRI MANZILGOHLARIDA
ARXEOLGIK TADQIQOTLAR NATIJALARI 10-12

Bobobekova Nargiza

JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI
FAOLIYATI TARIXI (XX ASR BOSHLARI) 13-19

IQTISODIYOT FANLARI

Tangirkulov Bekzod

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY RESURLAR
SHAKLLANISHINING NAZARIY ASOSLARI 20-24

FILOLOGIYA FANLARI

Azamatova Gulnoza

NEMIS TILIDAGI "EIN" SO'ZI VA UNING QO'LLANILISHI 25-27

Nazimova Himmatoy

EPOS JANRINING PAYDO BO'lishi VA SHAKLLANISH MASALALARI TAHLILI 28-31

Tadjiyeva Umida

MAQOLLAR TILSHUNOSLIK SOHASINING O'RGANISH OBYEKTI SIFATIDA 32-35

Matyaqubova Ozoda

FRANSUZ TILIDAGI GAP TARKIBLI FRAZEOLGIK
BIRLIKLA VARIANTLARINING TURLARI 36-40

Qilicheva Shahlo

O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDA QO'SHMA SO'ZLARNING MORFOLOGIK,
STRUKTURAL YASALISHI 41-45

Samandarova Nilufar

FRANSUZ TILIDA HARAKATGA YO'NALTIRILGAN FE'LLARNING
IFODA XUSUSIYATLARI 46-49

Jumanazarova Kamola

ABDULLA QODIRIYNING „O'TKAN KUNLAR" ROMANIDA
MILLIYLIKNING IFODALANISHI 50-52

Abdullayeva Gulnora

HOZIRGI NEMIS TILIDA "ES" KOMPONENTLI GAPLARNING MA'NOSI VA VAZIFALARI HAMDA
ULARNING O'ZBEK TILIDAGI SINTAKTIK EKVIVALENTLARI 53-56

YURIDIK FANLARI

Karaxodjaeva Okilaxon

O VZAIMODEYSTVIY OLIY MAJLISA RESPUBLIKI UZBEKISTAN I ORGANOVA
GOSUDARSTVENNOY VLASTI PRI OSUJESTVLENIY
PARLAMENTSKOGO KONTROLYA 57-62

<i>Otamirzayev Oybek</i> YER OSTI SUVLARI HUQUQIY MUHOFAZASI YO'LIDAGI MUHIM QADAM	63-65
<i>Abdihakimov Samandar</i> SUD HAL QILUV QARORLARINI BEKOR QILISH YOKI O'ZGARTIRISH ASOSLARI TURLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	66-69
<i>Komilov Asadbek</i> MATBUOT ERKINLIGI BO'YICHA XALQARO STANDARTLAR	70-74
<i>Xudaibergenova Dilnoza</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MULK HUQUQIGA OID HUQUQIY ASOSLARNI TAKOMILLASHTIRISH	75-79
<i>Eraliyeva Malika</i> "INSON" IJTIMOIIY XIZMATLAR MARKAZLARI FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI: IJTIMOIIY XIZMATLARNING SIFATINI OSHIRISH YO'LLARI	80-82
<i>Самигжонов Зилола</i> ПОНЯТИЕ, ПРИНЦИПЫ И КЛАССИФИКАЦИЯ ВИДОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНОСТРАННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	83-87
<i>Asqarov Nodirbek</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI G'AYRIIJTIMOIIY XATTI-HARAKATLARGA JALB ETGANLIK HOLATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISHDA AMALIYOTDA YUZAGA KELAYOTGAN AYRIM MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	88-92
<i>Тураев Абдуазим</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	93-102
<i>Murodova Sojida</i> WHAT CAN UZBEKISTAN LEARN FROM CHINESE SMART COURTS?	103-107
<i>Akramova Sabrina</i> O'ZBEKISTONDA AXBOROT XAVFSIZLIGININ HUQUQIY ASOSLARINI TATBIQ ETISHDAGI MUAMMOLAR	108-111
<i>Шермухамедова Камилла</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ СДЕЛОК В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	112-116
<i>Саматова Шахзода</i> ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ ОБЕСПЕЧИТЕЛЬНОГО ПЛАТЕЖА КАК СПОСОБА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИСПОЛНЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА	117-120
<i>Акрамов Акмалжон</i> ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БЮДЖЕТНЫЙ КОНТРОЛЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	121-125
<i>Гофуржонов Низомиддин</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ НАСИЛИЯ НАД ДЕТЬМИ В СОВРЕМЕННОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	126-132
<i>Акрамова Хилола</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ И ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ	133-136

<i>Safayev Javohir</i> XORIY DAVLATLARDA PARLAMENT TEKSHIRUVI: HUQUQIY MEKANIZMLAR VA AMALIY TAJRIBA	137-140
<i>Кучкорова Гулхаёт</i> РАЗВИТИЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	141-144
<i>Бобоева Муслима</i> ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЯ КАК СУБЪЕКТА ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА	145-150
<i>Султонова Дурдона</i> АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ НА ЭЛЕКТРОННУЮ КОММЕРЦИЮ В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	151-157
<i>Мелсова Камила</i> ПОНЯТИЕ, ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И КЛАССИФИКАЦИЯ ПООЩРИТЕЛЬНЫХ НОРМ.....	158-162
<i>Soatboyeva Shoxnura</i> FUQAROLIK HUQUQIDA MULK HUQUQINI HUQUQIY HIMOYA QILISH INSTITUTINING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI	163-166
<i>Qilichev Nosirbek</i> QILMISHNING JINOIYLIGINI ISTISNO QILUVCHI HOLAT SIFATIDA – KAM AHAMIYATLI QILMISHLARNING HUQUQIY TAHLILI	167-169
<i>Allamberganova Farida</i> ANGLO-SAKSON HUQUQIY TIZIMI DAVLATLARI TAJRIBASIDA ELEKTRON TIJORAT VA ISTE'MOLCHILARNING HUQUQIY HIMOYASI	170-175
<i>Turg'unboyev Abrorjon</i> XALQARO HUQUQDA ATROF-MUHITGA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN DAVLATLAR JAVOBGARLIGI ASOSLARI VA MUAMMOLAR	176-180
<i>Abdumalikov Otabek</i> AXBOROT OLISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI: AXBOROT TURLARI VA MANBALARINING HUQUQIY JIHATDAN TASNIFLANISHI	181-187
<i>Xursanov Shamsiddin</i> BARQAROR RIVOJLANISH TAMOYILLARINI XALQARO SAVDO MUNOSABATLARIGA IMPLEMENTATSIYA QILISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR	188-192
<i>Adizova Nargiza</i> ELEKTRON TIJORAT SHARTNOMALARINING AN'ANAVIY TIJORATDAGI SHARTNOMALARDAN FARQI VA O'ZIGA XOSLIKLARI	193-196
<i>Omonkeldiyeva Sevara</i> O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING SHAKLLANISHI VA HUQUQIY ASOSLARI	197-199
<i>Anvarova Azizabonu</i> FUQAROLIK PROTSESSIDA MEDIATSIYANING HUQUQIY ASOSLARI	200-203
<i>Сайдалиева Ойсултанмахон</i> ДОКТРИНА СНЯТИЯ КОРПОРАТИВНОЙ ВУАЛИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРУГА ОТВЕТСТВЕННЫХ ЛИЦ	204-211

<i>Qahramonova Sevinch</i>	
IJTIMOIIY ADOLAT PRINSIPINI TA'MINLASH: KONSTITUSIYAVIIY-HUQUQIIY TAHLIL	212-215
<i>Xolmo'minova Barchinoy</i>	
RAQAMLASHTIRISH TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIIY SOHALARGA, XUSUSAN, PENSIYA TIZIMIGA TA'SIRI	216-220
<i>Sadinov Shohboz</i>	
XORIIY DAVLATLARDA ADVOKAT XIZMATIGA HAQ TO'LASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	221-226
<i>Harifov Sobir</i>	
FUQAROLIK JAMIYATINING MA'NAVIY HAYOTIDA HUQUQIIY TARBIYANING O'RNI.....	227-231
PEDAGOGIIKA FANLARI	
<i>Turgunova Nilufar</i>	
CHARACTERISTICS OF IMPLEMENTING HEALTH-PROMOTING TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION SETTINGS	232-234
TIBBIYOT FANLARI	
<i>Juuraev Jamol</i>	
ПРИЧИНЫ РЕЦИДИВА ПОСЛЕ ЛЕЧЕНИЯ ГЕПАТИТА С	235-237
<i>Jumabaeva Miyasar, Xidoyatova Dilbar, Mansurova Nargiza</i>	
INSULTDA HARAKAT BUZILISHLARINI TRANSKRANIAL MAGNIT STIMULYATSIYA (TMS) YORDAMIDA KORREKSIYA QILISHNI OPTIMALLASHTIRISH	238-244

AXBOROT OLISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI: AXBOROT TURLARI VA MANBALARINING HUQUQIY JIHATDAN TASNIFLANISHI

Abdumalikov Otabek

Toshkent davlat yuridik universiteti
Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti
Ommaviy axborot vositalari huquqi yo'nalishi talabasi
Email: oabdumalikov892@gmail.com

Annotatsiya: Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida axborot olishning konstitutsiyaviy huquqiy asoslari, axborot olishning huquqiy mexanizmlari tahlil etilgan. Fuqarolik jamiyatida axborot olishning ahamiyatini tushunib yetishda, axborot nima ekanligi o'rganilib, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, mahalliy va xalqaro olimlarning yondashuvlari tadqiq etilib, axborot turi va manbalari tasniflab chiqildi..

Kalit so'zlar: Axborot olish kafolatlari, milliy qonunchilik, maxfiy axborot, ommaviy axborot, hujjatlashtirilgan axborot, noqonuniy kontent, dizinformatsiya, bosma nashrlar, internet, televideniya.

CONSTITUTIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF THE RIGHT TO ACCESS INFORMATION: LEGAL CLASSIFICATION OF TYPES AND SOURCES OF INFORMATION

Abdumalikov Otabek

Tashkent state university of law
Faculty of Master's and External Education
Student of Mass Media Law Direction

Annotation: This article analyzes the constitutional and legal foundations of the right to access information in the Republic of Uzbekistan, as well as the legal mechanisms for obtaining information. In understanding the importance of access to information in civil society, the concept of information is studied, and the legislation of the Republic of Uzbekistan, along with the approaches of local and international scholars, is examined. The types and sources of information are classified.

Keywords: Guarantees of access to information, national legislation, confidential information, mass media, documented information, illegal content, disinformation, printed publications, internet, television.

DOI: <https://doi.org/10.47390/978-9910-09-176-6/rkm-40>

Axborot olish insonning shaxsiy huquq va erkinliklaridan biri hisoblanib, uning kamol topishida, ma'nan yuksalishida va dunyoqarashining kengayishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotchi axborot olish huquqining konstitutsiyaviy huquqiy asoslari haqida o'rganar ekan, axborot va undan foydalanishning ahamiyatini to'liq namoyon qilish maqsadida ko'plab izlanishlar, tadqiqotlar olib borilganiga, uning huquqiy asoslarini qat'iy taminlash maqsadida xalqaro hamda milliy qonunchilikda keskin yangilanishlar bo'layotganiga guvoh bo'ldi. Biroq, axborot olishning huquqiy asoslarini, uning shaxslar hayotidagi ahamiyatini tushunish uchun, avvalo, axborot tushunchasi, uning turi va manbalarini tushunish lozim.

O'zbekiston Respublikasi "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risidagi qonun"ning 3-moddasida asosiy tushunchalar ta'rifi keltirilgan bo'lib, unga ko'ra, "axborot -

manbalari va taqdim etilish shaklidan qat'i nazar shaxslar, predmetlar, faktlar, voqealar, hodisalar va jarayonlar to'g'risidagi ma'lumotdir" deya ta'kidlangan [1]. Demak, axborot asosan voqea, hodisa va jarayonlar tafsiloti bo'lib, vaziyatga aloqador har qanday shaxs va predmet to'g'risidagi ma'lumot deb tushuniladi. Uning manbai va taqdim etilish shaklidan qat'iy nazar axborot deb hisoblanadi. Axborot so'zini chuqurroq tahlil qilish maqsadida, chet el va mahalliy olimlar, fan doktorlari va nomzodlari fikrlari ham o'rganildi. Masalan, Ilxombekov Jasurbek Ilxombek o'g'lining yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi ishida, muallifning o'z yondashuviga ko'ra axborotga ta'rif bergan. Ya'ni ilmiy ishda shunday ta'kidlangan, "axborot - ma'lum tuzilish va semantik tarkibiga ega bo'lgan holda bilim, fakt, xabar yoki ko'rsatmalarni yetkazib beruvchi ma'lumot yoki ma'lumotlardir" [2; B.25.]. Haqiqatan ham axborot mavjud vaziyat haqida xabar berishdan tashqari, bilim yoki ko'rsatma berish xarakter xususiyatiga ham ega. Hamda bu orqali axborot qabul qiluvchiga ta'sir ko'rsatish kuchiga ega ma'lumotdir. N.B.Baranova va A.A.Ishinalar esa axborot odamlar muloqotining muhim tarkibiy qismi deb qaraydi. Uning ishonchliligi jamiyat rivojlanishi uchun qulay shart-sharoit yaratishini e'tirof etishgan. Hamda axborot moddiy va moddiy bo'lmagan dunyoning har qanday hodisasi haqidagi xabarlar, ma'lumotlar va bilimlarning mazmunidir degan xulosani ilgari surishgan [3; B.11.].

Haqiqatan ham insonning shaxsiy rivojlanishida, jamiyatlararo ishonchli munosabatlarni yo'lga qo'yishda, voqea hodisa haqida boxabar bo'lishda, bilim va ko'rsatmalar olishda axborot jamiyatning muhim elementidir. Yuqoridagi ta'riflardan kelib chiqadigan bo'lsak, axborot bejiz xalqaro va milliy qonun hujjatlarida shaxsiy huquq erkinlik deya e'tirof etilib, uning daxlsizligi ta'minlanishi zaruriyati nechog'lik ahamiyatli ekanini tushunamiz. Axborot so'ziga mualliflik ta'rifini ham qo'shimcha qiladigan bo'lsak, "axborot - uning uzatilish yoki taqdim etilish shaklidan qat'iy nazar, bilim, ko'rsatma hamda voqelikning tafsilotini beruvchi, shu orqali inson ongiga ta'sir qilish kuchiga ega bo'lgan ma'lumotdir. Axborot, shu bilan birgalikda, maza-tam, sezish, ko'rish va hid bilish orqali olinadigan ma'lumot ham sanalib, axborotni olish inson tug'ilishi bilan vujudga keladigan tabiiy jarayondir.

Axborot O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko'ra ayni bir qonun hujjatida yaxlit tasniflanmagan. Axborot yaxlit toifalarga ajratilmagan bo'lib, bu axborotdan foydalanishda qonun buzilish holatlarini vujudga keltirmoqda, uning tartibga solinishida ham sustkashliklarga olib kelmoqda. Hozirda, insonlar axborotning katta qismini internet orqali olishmoqda. Internet esa, to'liq tartibga solinmagan, axborotning to'g'ri yoki notog'ri ekanini nazorat qilish eng qiyin bo'lgan kiber makondir. Ochiq ma'lumotlar bazasida keltirilgan eng so'nggi statistikaga nazar soladigan bo'lsak, birgina 2024-yilning o'zida Instagram ijtimoiy platformasida 95 million video va foto axborot, 67.305.600 ta kunlik postlar va deyarli 1 milliard bir minutlik videolar tarmoqqa joylashtirilgan. X platformasi (avvalgi nomi Twitter) esa soniyasiga 6000 ta, daqiqasiga 350.000 ta, sutkasiga esa 200 milliard twitlarni faol foydalanuvchilar sahifalarida joylaganlarini e'lon qilgan. WhatsApp da bu ko'rsatgich, yillik 2 milliard xabarlar joylanganini tashkil etgan. You Tube platformasida esa, bu sonlar yanada yuqorilaganini ko'rishimiz mumkin. Ya'ni, soatiga 720.000 ta video xabar yuklanadi. Google qidiruv tizimi orqali esa, har soniyada, 40 ming qidiruv bo'lib, kunlik 3.5 milliard xabar qidirilib, insonlar tomonidan foydalanilgan [4]. Ushbu statistika bir savolni o'rta tashlaydi. Milliardlab

kunlik aylanayotgan xabarlarining tur va toifaga ajratilganmi? Qaysi biri qonunga muvofiq foydalanish mumkin bo'lgan axborotlar va qaysi biri g'ayriqonuniy xususiyatga ega?

O'zbekiston Respublikasida sohalar kesimida axborotlar turlarga ajratilganini ko'rishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida, qonun bilan cheklanadigan axborotlar qisman ta'kidlangan. Ushbu qonunning 33-moddasida axborot olishga bo'lgan huquqni cheklovchi axborot turlari ta'kidlanib, agar axborot konstitutsiyaviy tuzumni, aholining sog'lig'ini, ijtimoiy axloqni, boshqa shaxslarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoat xavfsizligimi hamda tartibini ta'minlash, shuningdek davlat sirlari yoki qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sir oshkor etilishining oldini olish maqsadida zarur holatlarda axborot olish huquqini cheklash nazarda tutilgan [5]. Demak bu, cheklangan axborot turi emas, aksincha axborot olishga bo'lgan huquqni cheklashga olib keluvchi axborot turi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risidagi qonun" da ham axborotning 3 katta guruhga bo'lib tasniflangan. Ushbu qonunning 3-moddasiga ko'ra, birinchi axborot turi bu - maxfiy axborotlardir. (Ushbu axborot turi sohalar kesimida, aholi salomatligi, davlat sirlari va shaxsiy ma'lumotlar to'g'risidagi qonunlarda ham o'z aksini topgan). Ikkinchi turi esa, bu - ommaviy axborot hisoblanib, kunlik internet, tele va radio ko'rsatuv hamda eshittirishlarda berib boriladigan, gazeta-jurnallarda bosib chiqariladigan xabar va materiallar tushuniladi. Uchinchi tur esa, hujjatlashtirilgan axborotlardir [6]. Bular, identifikatsiya qilish imkonini beruvchi rekvizitlari qo'yilgan holda moddiy jismda qayd etilgan axborotlar hisoblanadi.

Konstitutsiyada belgilangan, axborotni olish huquqini cheklashga olib keluvchi axborotning kengaytirilgan versiyasini, "Axborotlashtirish to'g'risidagi qonun"ning 12¹-moddasida ham ta'kidlangan bo'lib, unga ko'ra Veb-sayt egasi yoki boshqa axborot resurs egasi, shu jumladan bloggerlarning, zo'ravonlikni, faxshni, urushni, terrorizm, eksterimizm, separatizm g'oyalarini, davlat siri, qonun bilan qo'riqlanuvchi axborotlarni, milliy, irqiy, etnik va diniy adovat qo'zg'atuvchi, giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalarni, davlat ramzlarni kamsituvchi mazmunga ega bo'lgan har qanday ma'lumotni foydalanish uchun tarqatmaslikni cheklaydi [7]. Bundan ko'rinib turibdi, yana axborotning o'ndan oshiq turi mavjud. Ushbu axborot turlari hali hanuz yaxlit sinf ostida birlashtirilmagan. Faqatgina, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining 12.05.2025 dagi taklifiga taklifga ko'ra, "Noqonuniy kontent" tushunchasi ishlab chiqildi va "Onlayn-platforma va veb-saytlar foydalanuvchilarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi" qonunning 13-moddasida ushbu ta'rif aks ettirilmoqda [8]. Ushbu moddaga kiritilgan ta'rif, "Axborotlashtirish to'g'risidagi" qonunning 12¹ moddasini takrori bo'lgan, faqatgina, "fishing va spam resurslariga havolalar" ham qo'shimcha qilingan¹⁰. Ushbu ta'rif, hozirda jamoatchilik muhokamasi bosqichida, jarayondagi holatda turibdi. Axborot taqdim etilish yoki etilmasligiga ko'ra ham farqlanadi. Ushbu turdagi axborot ham "Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risidagi qonun"da ham belgilangan. Ushbu qonundagi huquqiy ta'rifga ko'ra, maxfiy va sir tutilishi lozim bo'lgan axborot taqdim etilishi mumkin bo'lmagan axborot turi sifatida qaraladi. Yuqoridagi o'zbek olimlari va milliy qonunchilikka ko'ra dissertant quyidagi axborot turlari huquqiy kuchga ega degan xulosaga keldi. Birinchi holatda ular asosiy uch guruhga bo'linishi o'rganildi. Ya'ni, maxfiy, ommaviy va hujjatlashtirilgan axborotlar. Ahamiyati, mazmun mohiyati va ma'lumot xarakteriga ko'ra esa yana uch toifaga

ajratilgani aniqlandi. Bular, axborot olish huquqini cheklovchi axborotlar, taqdim etilishi mumkin va taqdim etilishi mumkin bo'lmagan axborotlar mavjud ekani aniqlandi.

Axborot turlari va uning manbasi axborot olishning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslarini ta'minlashda katta ahamiyat kasb etadi, uni to'g'ri axborot olishni tartibga solishda ham bevosita aloqador. Hozirgi davrda, axborot manbalari xilma-xildir. Buning sababi, uzoq davrlik ommaviy axborot qurilmalarining evolutsion shakllanishiga bog'lash mumkin. Axborot chop etuvchi mashina, Guttenberg ixtirosidan to telegraf yaratilishiga qadar vaqt oralig'ida axborot almashinuvi sekin sur'atda, manbalari bosma nashrlar bo'lgan. Biroq, 1870-yilda telefonning kashf etilishi, 1895-yilda radio, 1922-yilda esa telegraf, shundan so'ng 1930-yilda axborot uzatish, tarqatish va foydalanish sohasida keng ko'lmda o'zgarishlarga sabab bo'lgan vosita - televideniya ixtiro qilindi. Bu orqali uch-to'rt toifa axborot manbasi yuzaga keldi. Ulardan eng yiriklari bu, radio, bosma nashrlar va televideniya orqali efirga berish hisoblangan. Shundan so'ng, XX asr o'rtalarida, aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, 1946-yilda Sent-Luis (Amerika Qo'shma Shtatlari)da radiotelefon tizimi yaratildi. Oradan 40 yil o'tib, axborot olish imkoniyatlarini yanada osonlashtiruvchi inqilobiy va olamshumul voqea insoniyat tarixida yuz berdi. Ya'ni 1986-yilda Internetning yaralishiga insoniyat guvoh bo'ldi. Shundan so'ng, internet saytlar, internet nashrlar va veb-saytlar yuzaga kela boshladi. XXI asrning "Axborot va texnologiyalar" asri deya e'tirof etilishiga ham ushbu ixtirolar turtki bo'lib xizmat qildi. Negaki shundan so'ng, Google qidiruv tizimi, You Tube platformasi, Instagram, Telegram, Facebook, Twitter(X), TikTok va Whatsapp kabi turfa xil axborot almashinuvini, axborot uzatish va olish imkoniyatlarini keskin oshirib yuborgan platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va qidiruv tizimlari yuzaga keldi. Bu esa soniyalarda istalgan axborotni izlash, topish, olish, qayta ishlash, foydalanish va tarqatish kabi murakkab amaliyotlarni ko'z ochib yumgunchalik tezkorlikda amalga oshirish imkonini berdi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko'ra axborot olish tarqatish va undan foydalanishni tartibga soluvchi deyarli barcha qonun hujjatlarida ham axborot manbayi, uning resursi to'liq huquqiy ta'rifga ega. Bu shuni anglatadiki, axborotni olish jarayoni, uzatish va qabul qilish operatsiyalari ham, bu operativ jarayonda axborot almashinuvini ta'minlovchi texnik vositalar, qurilmalar, jihoz va ashyolar ham to'liq qonun nazoratiga olingan. Negaki, uzatilinayotgan axborotning turi, u qonuniy axborot yoki g'ayriqonuniy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan axborot ekanini aniqlashdan tashqari, u qanday vosita orqali, qaysi nuqtadan va yana qaysi manzilga yo'nalayotganini ham to'liq tartibga solish uchun, uning manbasi va resursi to'liq qonun bilan belgilangan. Bu o'z navbatida, axborot bilan ishlovchi, axborotga egalik qiluvchi mulkdor zimmasiga qonuniy majburiyatlarni yuklashda ham alohida funkasiyani bajaradi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risidagi qonun" ning 3-moddasi asosiy tushunchalar qismida ham axborot resursiga berilgan huquqiy ta'rif mavjud bo'lib, unga ko'ra, "axborot resursi - axborot tizimi tarkibidagi elektron shakldagi axborot, ma'lumotlar banki, ma'lumotlar bazasi, shu jumladan axborot tizimlarida ochiq shaklda joylashtiriladigan yoxud e'lon qilinadigan audio-, video-, grafik va matnli axborotlar"dir deya ta'kidlangan [9]. Yuqoridagi texnologik qurilmalarning kashf qilinishi, haqiqatan, axborot manbasiga va resursiga katta inqilobiy o'zgarishlar kiritgani ayni haqiqatdir. Chunki hozirgi davrda, axborot almashinuvi va uzatilishida, uning uzatilish shalllariga ko'ra manba turlari mavjud. Masalan, radio asosan radio to'lqinlar orqali, ovozli axborotni katta auditoriya tomon

yo'naltiradi. Televideniya esa, rasmlı, matnli, raqamli, visual va tovush orqali turli axborot kontentini tomoshabinlarga uzatadi. Bu axborot manbasi deyarli axborot uzatishning barcha shakllaridan foydalana olish xususiyatiga ko'ra, ancha ustunliklarga ega. Bosma nashrlar, gazeta, jurnal, bulletinlar, broshuralar va har qanday bosma nashr etilgan axborotga ega tarqatma materiallar, bu matnli axborot manbayi deya xarakterlanadi. Internet manba - hozirda televideniyaning uzoq axborotga egalik qilish manbasi sifatidagi hukmronligiga barham bergan, axborot manbasi sifatida qaralmoqda. Negaki, unda ham axborot ishlab chiqarish va uzatish shakliga ko'ra, matnli, ovozli, visual, rasmlı shakllarning barchasidan aktiv foydalaniladi. Undan tashqari, internet manbalarining kuchli tomoni ham, axborotni turli axborot uzatuvchi vositalardan foydalanishidadir. Negaki, axborot hozirgi davrdagi 50 dan ziyod mashhur platformalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali faol uzatiladi. Millionlab veb-saytlar, fuqarolik jurnalistikasi va erkin jurnalist sifatida faoliyat olib borayotgan har qanday axborot uzatish faoliyati bilan shug'ullanayotganlar, o'zlarining shaxsiy bloglari orqali xabar uzatishmoqda. Ushbu axborot manbalarini o'zida jamlovchi bu vositalarning eng mashhuri ham internet manbalardir. Jasurbek Ilxombekov Ilxombek o'g'lining "Internetdan axborot olishning konstitutsiyaviy-huquqiy kafolatlari" nomli PHD dissertatsiyasida bir statistika ushbu fikrning dalili bo'lib xizmat qiladi. Ushbu statistik ma'lumot Amerika Qo'shma Shtatlari tomonidan olib borilgan bo'lib, hozirda internet jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Xususan, 50 millionlik auditoriyaga ega bo'lish uchun radioga 30 yil, televideniya esa 13 yil, Internetga esa atigi 4 yil kerak bo'lganligi alohida ta'kidlanadi [10; B.12.]. Hozirgi davrda, 50 millionlik auditoriyaga internet orqali faoliyat yurituvchi blogger va mashhur sport va madaniyat hodimlari juda qisqa muddatda erishmoqda. Demak, axborot butun jahon bo'ylab, sun'iy yo'ldosh apparatlari orqali ulanganligi ham, axborot kiber makonida juda katta axborot manbasi borligi va milliardlab axborotlar sutkasiga sizdirilayotgani yuqoridagi statistikalar orqali o'z tasdig'ini topdi.

Axborot resurslari axborotga egalik qilish va saqlash jihatidan ham turli resurslarga ega. Masalan, O'zbekiston Respublikasi "Axborot erkinligi va kafolatlari to'g'risidagi qonunda" ham axborot resursi - alohida hujjatlar, axborot tizimi yoxud kutuxonadagi hujjatlar, kitoblar, arxivlar va idoraviy arxivlardagi, fond hamda ma'lumotlar banklaridagi hujjatlar va hujjatlar to'plami deb ham huquqiy maqom berilgan [11]. Agar biror shaxs, fuqaro, ilmiy tadqiqotchi o'ziga kerakli bo'lgan axborotni olish huquqiga ega, bunda unga yuqoridagi axborot shakllariga va manbalari qo'l keladi. Ular axborot shakli, resursi, turi va manbasidan qat'iy nazar axborotni shu resurslardan foydalangan holda olish huquqiga ega, faqat qonunga muvofiq cheklangan yoki taqiq qo'yilgan axborotlar bundan mustasno. Bu shuni anglatadiki, insonlar hozirda erkin tarzda elektron kutubxonalar, kutubxonalar, muzeylar, arxivlar, axborot xizmatlaridan ma'lumotni olishda hech qanday to'siqqa uchramayotganliklarining yana bir sababi ham aynan bu huquqning kichik elementiga qadar qonun bilan tartibga solinganligidadir degan xulosaga kelindi. Fuqarolik jamiyatida, axborot olish huquqi deganda, fuqarolar juda sayoz nuqtai nazar bilan qarasalarda, bu huquqni ta'minlashda juda ko'p mehanizmlar to'xtovsiz ishlamoqda. Agar ushbu mehanizmlarning bittasi ishdan chiqsa ham, axborotning cheksiz oqimining tartibi bir lahzada jamiyatni, davlatning bir maromda ketayotgan boshqaruv tizimini izdan chiqarishi mumkin. Chunki axborot insoning aqliy va psixologik holatini ham boshqaradi va ta'sir o'tkazadi. Nobel mukofoti nomzodi, psixolog Daniel Kahneman axborotni juda ham qudratli

kuch, chunki u bizni qarorlarimiz ustidan baxo beradi deb aytgan, ya'ni biz chiqargan qarorlar yaxshi tuyilgani bilan, uni adolatli baholovchi bu axborot deb ta'rif bergan o'zining "Thinking fast and slow" asarida [12; B.1.]. O'zbekiston qonunchiligida belgilangan axborot manbasi va resursini jahon axborot makonidagi tushunchalar bilan solishtirish juda ham muhimdir. Henry Conor tomonidan 2025-yildan chop etilgan "Axborot manbasi: asosiy tushunchalar, tuzilish va Jurnalistika" nomli maqolasida axborot manbasini turli tomondan guruhlab, tasniflashga harakat qilgan. Ushbu maqolada, "Axborot resurslarini tasniflashning bir qancha sabablari bor. Tarkibiga ko'ra ularni quyidagilarga bo'lish mumkin: ilmiy, ijtimoiy-siyosiy, shaxsiy ma'lumotlar, normativ, ekologik va boshqalar. Shakl bo'yicha hujjatlashtirilgan va hujjatsiz axborot resurslarini ajratish mumkin. Bu hujjatlar, o'z navbatida, matn, grafik, audio, foto va video hujjatlar, elektron manbalarga bo'linadi. Mulkchilik shakliga ko'ra ular quyidagilarga bo'linadi: davlat axborot resurslari, munitsipal, davlat tashkilotlariga tegishli va xususiy resurslar" deya yanada to'liq ta'rif berganini ko'rishimiz mumkin [13; B.2.]. Ya'ni haqiqatan ham axborotni uning mohiyati, shakli, tarkibi, axborotni uzatish xususiyatiga ko'ra sinflarga bo'lib chiqish, qonun hujjatlaridagi huquqiy bo'shliqlarni kamaytirishga xizmat qiladi

Ushbu qism bo'yicha xulosa qiladigan bo'lsak, axborot resurs va manbalari mazmun mohiyati va tarkibiga ko'ra ilmiy, ijtimoiy siyosiy, ekologik va shaxsiy axborot manbalari sifatida guruhlanadi. Axborot shakliga ko'ra hujjatlashtirilgan va hujjatlashtirilishi lozim bo'lmagan axborotlar. Axborot tarqatish va uzatish xususiyatiga ko'ra, matnli, vizual, audio, foto va video hujjatlarga bo'linishga ega hisoblanadi. Mulkchilik shakliyatiga ko'ra, axborot resurslari davlat tashkilotiga tegishli manbalar, ochiq axborot resurslari va shaxsiy axborot (xususiy resurslar) sifatida tasniflanadi degan xulosaga kelindi

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). 33-moddasi. <http://lex.uz//uz/docs/-6445145>
2. O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risidagi qonun. <https://lex.uz/docs/-83472>
3. Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 24.04.1997 yildagi 400-I-son: <http://lex.uz//docs/-1319>
4. Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 12.12.2002 yildagi 439-II-son: <http://lex.uz//docs/-52268>
5. Onlayn-platforma va veb-saytlar foydalanuvchilarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonun. <https://regulation.adliya.uz/project/6294/12680?contentLang=oz>
6. Data Creation in 2024: Daily Breakdown. <https://edgedelta.com/company/blog/how-much-data-is-created-per-day>
7. Daniel Kahneman: Thinking, Fast and Slow. – Wallstreet Journal, 2024. https://medium.com/@oscar_opus/50-powerful-ideas-from-thinking-fast-and-slow-by-daniel-kahneman-cb70bac65ac7
8. Ilxombekov J. Internetdan axborot olishning konstitutsiyaviy-huquqiy kafolatlari – Toshkent: Universitet, 2024. – 59b. https://tsul.uz/public/media/xtamybyyqt47_27_11_11_06.pdf

9. Henry Conor. State information resources: basic concepts, formation and provision | Journalism. – Fashionrebelsbook, 2025.
10. <https://fashionrebelsbook.com/17165647-state-information-resources-basic-concepts-formation-and-provision>

**YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN
INNOVATION G'OYA VA YECHIMLAR**
II RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, 3-iyun

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent:
Scienceproblems team, 2025. – 245 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 3-iyun

ISBN 978-9910-09-176-6

Barcha huqular himoyalangan.
© Sciences problems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.